

La novel·la després de la novel·la

La trama matrimonial, Jeffrey Eugenides. Empúries (traducció d'Emili Olcina).

El començament de *La trama matrimonial* incorpora les dosis pertinents de metaliteratura que esperem trobar en una novel·la del segle XXI. En un primer moment, Madeleine, una universitària que podríem qualificar de romàntica contemporània, es matricula en una assignatura optativa dedicada a Jane Austen, George Eliot i Henry James. És així com s'assabenta que la trama matrimonial va ser la culminació de la novel·la. Escoltem el professor: "La gran èpica cantava la guerra; la novel·la, el casament. La igualtat sexual, bona per a les dones, havia estat dolenta per a les novel·les. I el divorci les havia destruït completament".

Entre altres coses, aquesta novel·la de Jeffrey Eugenides (Detroit, Michigan, 1960) situada en els anys vuitanta explica la substitució del New Criticism per les teories literàries revolucionàries provinents de França: Baudrillard, Foucault, Deleuze, Barthes, Lyotard, Derrida... "Gairebé de cop i volta, va ser risible llegir autors com Cheever o Updike, perquè escriuen sobre barris residencials com aquells on s'havien criat Madeleine i la majoria de les seves amistats, i en canvi es llegia el marquès de Sade, el qual escrivia sobre el desflorament anal de verges a la França del segle XVIII". Certament, la vida sentimental de Madeleine no segueix aquest solc. I, malgrat tot, quan el seu xicot Leonard l'abandona, es consola comprovant els seus símptomes a l'assaig *El discurs amorós*, de Roland Barthes.

Després de cent cinquanta pàgines, el lector es disposa a continuar endinsant-se en una ficció que és alhora una reflexió lúcida sobre les relacions sentimentals. Però llavors es produeixen dos viatges: Leonard és hospitalitzat per una depressió greu, Madeleine s'hi reconcilia, ell troba feina en un laboratori científic, i s'instal·len en una residència davant la platja. Paral·lelament, un personatge que fins ara havia tingut un paper secundari, Mitchell, guanya entitat. Enamorat de Madeleine i interessat en la religió, viatja mentre busca les respostes que necessita, i el lector l'acompanya per París i el Peloponès. A continuació, un altre personatge que semblava sota control, la síndrome maniacodepressiva de Leonard, ateny el protagonisme màxim. En resum, en el llibre continua present l'amor (Madeleine), però ha estat desplaçat pels interessos metafísics (Mitchell) i pels problemes psiquiàtrics (Leonard). L'explicació que ofereixo

és esquemàtica, però el llibre es desenvolupa amb tota la complexitat i els matisos que tenim dret a esperar.

Ja hem llegit més de tres-centes pàgines. Ara seguim Mitchell fins a l'Índia, on medita sobre les diferents maneres d'aproximar-se a la divinitat i continua pensant en l'ambigua relació que ha iniciat amb Madeleine i en les possibles maneres de resoldre-la. En l'últim centenar de pàgines s'acompleix finalment la trobada: Leonard i Mitchell es coneixen, el primer decideix tornar a separar-se i el segon esdevé un mitjancer entre Madeleine i la seva família.

Amor, ciència i religió

Quan tanquem el llibre, la figura que predomina és el triangle: la intel·lectual enamoradissa i els dos nois, el brillant que té problemes mentals, i el més discret, capaç de posar-se en el lloc d'ella: el sentiment, el geni i la compassió. O, dit d'una altra manera: l'amor, la ciència i la religió, és a dir, les grans preguntes i les grans respostes, de vegades més relacionades del que sembla, ja que l'estat místic inclou aspectes que fan pensar en l'erotisme, i la religió pot ser una alternativa als problemes de relació, o fins i tot la resposta a les preguntes que la ciència no pot respondre (i a l'inrevés, la ciència pot ser un estadi superior a la religió i una manera de relativitzar els conflictes personals)

És ara quan recordem la novel·la *Llibertat*, de Jonathan Franzen, que també dibuixava un altre triangle: una noia igualment indecisa i dos homes: el marit raonable i l'estrella vanitosa. Totes dues novel·les parteixen dels anys d'universitat. *Llibertat* abasta unes quantes dècades i incorpora una perspectiva àmplia sobre el pas del temps, mentre que *La trama matrimonial* se centra en els anys inicials, sense internar-se en el futur dels protagonistes. El que tenen en comú és una aproximació rigorosa, exempta de distància –i, sobretot en el cas de Franzen, exempta de sentit de l'humor–, que les aproxima a l'assaig. Tots dos són observadors minuciosos que utilitzen recursos de la novel·la victoriana per fer-nos entendre els conflictes propis dels nostres dies, uns conflictes que potser no són pas tan diferents dels del segle dinou.

La trama matrimonial també es pot entendre com la revisió d'alguns mites, tant dels anys setanta com dels vuitanta. La germana gran de Madeleine té un passat hippie, però no sembla que l'hagi viscut amb convicció, sinó com una moda que tocava seguir, i ara paga els seus errors. En el cas d'un professor que apareix en el llibre, la semiòtica va servir per solucionar-li la crisi de la mitjana edat, igual com la desconstrucció es pot

entendre com una moda associada a una determinada forma de vestir i de comportar-se, a una forma de socialitzar els problemes propis d'una determinada fase de la vida de cadascú i també de la història de la cultura occidental.

Fatiga creativa

Jeffrey Eugenides publica una novel·la cada nou anys. La primera va ser *Les verges suïcides*, el 1993, duta al cinema el 1999 per Sofia Coppola. El 2002 va aparèixer *Middlesex* (premi Pulitzer), i el 2011 *The marriage plot* (les dues últimes han estat editades per Empúries).

La crítica ha detectat una certa fatiga creativa en aquesta tercera novel·la, que incorpora més trets autobiogràfics que les altres (els estudis a la Universitat de Brown, el llarg viatge per Europa i l'Índia). A alguns lectors els han cansat les referències científiques i metaliteràries, mentre que d'altres han lloat la profunditat de l'enfocament. Segons el meu punt de vista, el problema no és pas el presumpte excés d'autors i de títols, sinó el detallisme obsessiu amb què es descriuen accions irrellevants. És temptador vincular la fredor amb què està construïda la trama amb les classes d'escriptura creativa que l'autor imparteix a la Universitat de Princeton: la manca d'ingenuïtat no garanteix de manera automàtica l'excel·lència d'una obra. A *La trama matrimonial* li escauria exactament un notable.

Ja fa temps que som conscients que un novel·lista no només ha de tenir imaginació i talent narratiu, sinó que està obligat a plantejar-se la forma que dóna a la seva obra i també la branca que ocupa en la història de la literatura. El novel·lista practica la crítica literària descartant unes opcions, consolidant-ne d'altres i experimentant en la mesura que ho consideri necessari. En aquest sentit, encara que *La trama matrimonial* no és la novel·la més rodona de les que ha escrit Eugenides, sí que és la més autoconscient, la més fàcil de defensar en una classe de literatura, ja que Madeleine incorpora els trets més significatius de l'heroïna victoriana, només que traspassats a unes altres coordenades espaciotemporals. Cal afegir que l'autor s'esforça per plasmar els punts de vista dels diferents sexes a la novel·la, com si s'apliqués a ell mateix una de les frases que cita, extreta del clàssic del feminisme *Madwoman in the attic*: "Fill de molts pares, l'home escriptor actual se sent desesperadament endarrerit;

filla de massa poques mares, la dona escriptora actual sent que està contribuint a crear una tradició viable que per fi emergeix de manera inqüestionable.”

Vicenç Pagès Jordà